

'Life is a long story'

– reisebrev fra Malawi

■ TRUDE MARGRETE ARNESEN • Overlege, Folkehelseinstituttet

Ved Malawisjøen yrer det av aktivitet. De unge fiskerne gjør seg klare for å sitte natta gjennom på en uthulet trestamme med et lys i baugen for å lokke fisken til garnene. Når det er mye vind, går bare de modigste ut.

Denne helga hadde det vært mye vind i over en uke, og folk begynte å bli desperate. De fleste båtene forble på land, men ikke mannskapet på *Life is a long story*. Kvelden i forveien lastet den opp trestammer og fiskere og tøffet ut i natten.

Life is a long story – de tøffeste fiskerne ved Malawisjøen?

Ved dag gry så vi at den kom tilbake. På stranda var det allerede stor forventning og fullt folkeliv. Det så ut som det var flere kjøpere enn fisk til salgs. De sto på båten og bød over hverandre. Rundt fiskerne går livet så det suser; det er noen som selger saft, andre som vasker klær og mange unger som slår frydefullt salto. Det ser ut som et paradisi, men jeg er redd det også kan være det motsatte.

'Jeg har valgt å være lykkelig'

Refrenget i en populær sang i Malawi som heter *Kusangalala* går slik: «Det er problemer overalt, hele dagen er det bare problemer. Men jeg, jeg har valgt å være lykkelig».

Flere har tatt fram denne sangen når jeg spør hvordan de klarer å svelge unna det ene sjokket etter det andre. Noen mener den er en slags nasjonalsang fordi det sier så mye om hvordan folk her møter verden.

Folk er virkelig vennlige, blide, høflige, ler lett, og blir for eksempel mye mindre irriterte enn den altfor tette trafikken, de tomme magene, den høye temperaturen og de mange kløende parykkene skulle tilsi. Har noen et problem, stimler det folk til for å hjelpe.

Det virker som det må være en forbindelse mellom at folk her er så smertelig klar over at ting kan rase sammen i morgen, og at så mange klarer å velge å være lykkelige. I bønnene før og etter møtene



her, lister folk opp grunnene de har til å være takknemlige – inkludert at de kom levende fram til møtet. De tar det ikke for gitt, og legger gjerne til en bønn om at de mange som er forsinket til møtet også må komme trygt fram.

Mannen min og jeg har nå bodd her i Lilongwe i over et halvt år, og det er virkelig så mye å lære. Jeg vet nesten ikke hvor jeg skal begynne.

Søsterinstitutter

Vi er her som ledd i et langvarig samarbeide mellom folkehelseinstituttene i Malawi (PHIM) og Norge (FHI). I sin tid ble de to instituttene spleiset av den internasjonale foreningen for folkehelseinstitutter. Tanken er at de to instituttene, og fagfolkene som jobber der, vil kunne forstå hverandre og være til nytte for hverandre, tross at betingelsene man jobber under er ulike. De første besøkene ble gjort i 2007. Ifølge dr. Chilima, den forrige direktøren, som nettopp har skrevet historien om hvordan PHIM ble til, var støtten fra FHI viktig i tilblivelsen av instituttet (1).

Det er her kampen står

I kampen mellom mikrober og mennesker, er det naturlig at menneskeheten møter truslene der de er og forsterker forsvarsverkene der de er svakest.

De omtrent 70 ansatte ved PHIM har en svær oppgave. Etter covid-19, der de hadde en lignende rolle som FHI, har de hatt en sentral rolle i innsatsen i den ene samfunnsmedisinske katastrofen etter den andre. Året 2023 startet med en stor flom med



Besøk på jenteskole i Nkhotakhota.



Barn er oppfinnsomme – her er en hjemmelaget drage.

Middag hjemme hos oss med ledelsen for PHIM og delegasjon fra Global Fund.





Ferdigstilling av nasjonale retningslinjer for biosikkerhet – rett før Anthrax-utbrudd i nabolandet.



Mennesker og dyr lever nært.

Fotballinteressen er stor.



flere nabolag som ble tatt, og fortsatte med bekjempelsen av det største kolerautbruddet i Malawi noensinne.

WHO – og menneskeheten – har lenge hatt et håp om å utrydde polio, på samme måte som kopper ble erklært utryddet i 1980. Afrika hadde faktisk oppnådd status som poliofritt da vill-virus polio ble oppdaget hos et barn som ikke hadde vært utenfor Malawi.

PHIM og resten av det offentlige helsevesenet i Malawi gjorde en enorm innsats for å sikre god vaksinedekning og hindre videre spredning. De mange landsdekkende dør-til-dør-aksjonene gjorde de ikke bare på vegne av egen befolkning – alle mennesker vil tjene på det hvis vi kan utrydde polio, og det er her kampen står.

I tillegg har det vært tilfeller av mistenkt Marburgvirus-sykdom og antraks. De ansatte er trent til raskt å undersøke og eventuelt agere på slike mistanker. Det var en fantastisk timing i at vi rett før antraksutbruddet hadde hatt besøk av noen av våre fremste fagfolk fra FHI til å bistå ferdigstillingen av nasjonale retningslinjer for biosikkerhet. Men systemet er sårbart, og det kan ta en evighet å frembringe ressurser til for eksempel bensin og strøm. Da har det vært godt at vårt prosjekt har et fleksibelt budsjett, slik at vi har kunnet hjelpe samme kveld.

Det er også godt å se at det skjer mye på de andre feltene der vi bistår. Med hensyn til infeksjonsovervåking kommer nå det Globale Fondet tungt inn. Kanskje henger det sammen med noe av det vi har gjort, og i alle fall kan vi bistå. Doktorgradskandidaten har fått inn sin første artikkel, og det kan se ut som en ny spesialitet i samfunnsmedisin vil se dagens lys. Beredskapen på PHIM vil forbedres hvis vi får opp de solcellepanelene vi nå planlegger for, og det skal bli fint å få opp skilt som viser at man faktisk er kommet fram til det nasjonale folkehelseinstituttet.



Heldagsmøte for å ferdigstille læreplanen for en ny samfunnsmedisinsk spesialitet – samme dag som den malawiske kwacha'en er blitt devaluert med 44 prosent.

Primum non nocere

Selv om jeg er den eneste ikke-afrikaneren som sitter på PHIM, er FHI langt fra de eneste partnerne PHIM har. Det malawiske helsevesenet er i stor grad donor-finansiert.

Den største utfordringen i årets siste måneder var faktisk dessverre giverindusert. Situasjonen var i lange perioder at nesten alle på instituttet var bortreist på workshops. Arrangørene gir økonomisk kompensasjon for at folk skal komme, og folk har ikke råd til å la være. Selv om temaet for workshopene ofte er veldig bra og inn-satsen upåklagelig, er lengden og antallet deltakere så omfattende at det i perioder risikerer å paralisere de tjenestene de er der for å støtte.

Selv om dette problemet er gammelt og velkjent, var jeg overhodet ikke forberedt på omfanget. Det ble først synlig for meg når jeg selv satt på PHIM og så den kombinerte effekten. Direktøren ved instituttet var i perioder helt fortvilet fordi han ikke hadde folk til å gjøre oppgavene. Han kunne heller ikke beordre folk til å la være å dra, fordi de da i praksis ville miste halve inntekten sin. For min egen del har jeg flere ganger valgt å følge etter, for å få tak i folk i pausene.

For å redusere skadevirkningene av workshopene tror jeg at man på en eller annen måte må gjøre giverne ansvarlige for den offentlig betalte arbeidstiden som



går med på mottakersiden. I tillegg til økonomiske kostnader for arrangøren, må bruken av arbeidstid hos mottakeren synliggjøres.

Regnestykker som ikke går opp

Fra jeg som ungdom loffet rundt i Vest-Afrika, har jeg undret meg over alle regnestykkene som tilsynelatende ikke går opp. Hvordan klarer folk å livnære seg på det lille de tjener, for ikke å snakke om å sende barna på skolen? Hvordan klarer folk som bor i en stråhytte å komme ut av den med nystrokkne klær? Og når tørketida går mot slutten og det er lenge siden siste avling, hvordan blir det nok kalorier til at de fattigste ikke ser helt utsultet ut?

Tilsvarende med hensyn til fisk fra Malawisjøen – hvordan blir det noe til overs i alle leddene? Først oppkjøperne, så de som tørker fisken, så de som frakter den nærmere hovedstaden, og deretter de mange som står langs rekker av bord og selger sølvglinsende, tørket *usipa* og *kapenta* (småfisk) hele

veien inn mot Lilongwe. Og det er knapt en kjøper å se.

Rett før jul ble den lokale valutaen, den malawiske kwacha'en, devaluert med 44 prosent. Bensinpriser og alle importvarer har økt tilsvarende. Dette skjedde over natta. Folk som så vidt klarte å kjøpe (importert) gjødsel forrige måned, har nå plutselig fått svært mye mindre å kjøpe for. Kollegene mine her på PHIM, som i høyeste grad ble personlig rammet av dette, fikk vite det samme morgen som et heldagsmøte vi hadde planlagt lenge om den nye samfunnsmedisinske spesialiteten. I praksis betyr det nesten en halvering av deres kjøpekraft. En slik hendelse ville nok påvirket agendaen på et møte i Norge, og det må jo ha kokt under overflaten. Men her takket folk alvorlig og oppriktig for at de kunne være til stede i dag – ikke alle kunne det. Sånn er det også mulig å velge å ta det!

REFERANSER

1. <https://phim.health.gov.mw/>.

■ TRUDEMARGRETE.ARNESEN@FHI.NO

Fint på workshop ved lake'en. Her er jeg med gode kolleger fra instituttet. Bare så synd at workshopene er så mange og lange at instituttet tømmes for fagfolk.

